

Tájékozódási futás – honnan indult? – hová tart?

Visszatekintés a tájfutás történetére, áttekintése a sportág jelenének, kitekintés a jövőbe...

Orienteering – where did it start? – where are you going

ÖSSZEFOGLALÁS:

A bevezetésben a tájfutás nemzetközi történetéről olvashatnak. A kezdetekről: Az első tájfutó versenyről, melyet Bergenben 1897. május 13-án rendeztek. Aztán a folytatásról, ahogyan a tájfutás skandináv eredetű sportággá vált. Az itt kialakuló tájfutás hasonlított leginkább a mai értelemben vett tájékozódási futáshoz.

A Nemzetközi Tájfutó Szövetség 1961-es megalakulása indította el a sportág világméretű fejlődését. A Nemzetközi Tájékozódási Futó Szövetségnek négy hivatalos tájékozódási ága van: tájfutás, MTBO – kerékpáros tájékozódás, SkiO és TrailO – ahol mozgássérültekkel együtt versenyeznek ép társaik. Magyarországon, 1925-ben rendeztek tájfutó ver-

senyt először. A tájékozódási futás hazai fejlődése két úton haladt, egyrészt a tájékozódási túraversenyek, másrészt a sportág fizikai oldalát, a gyors feladatmegoldást előtérbe helyező egyéni versenyzés jelentette a másik utat. A két fő irány szétválása a Magyar Tájékozódási Futó Szövetség 1970-ben önállóvá válásával valósult meg. Tájfutásban 1966-tól rendeznek világbajnokságot. A cikkben bemutatásra kerülnek a világversenyegek. A tájfutó, tájfutás magyar és nemzetközi meghatározásait járjuk körül, bemutatásra kerülnek a szakágak is. Továbbá a sportág tudományos és elméleti dokumentumait, szaklapokat, kiadványokat és könyveket is megemlíti a szerző. Végül kitekintünk a sportág lehetséges jövője felé.

Kulcsszavak: Tájfutás, MTBO, Sítájfutás, TrailO, IOF

ABSTRACT:

In the introduction, you can read about the international history of orienteering. About the beginning: The first orienteer about a competition held in Bergen on May 13, 1897. Then about the continuation, like how orienteering became a sport of Scandinavian origin. The orientation that developed here was most similar in today's sense taken for an orientation run.

The establishment of the International Orienteering Federation in 1961 initiated the worldwide development of the sport. The International Orienteering Federation has four official branches of orienteering: orienteering, MTBO – bicycle orientation, SkiO and TrailO - where able-bodied people compete together with disabled people. In Hungary, in 1925, an orienteering competition was

held for the first time. The domestic development of orienteering followed two paths, on the one hand, the orienteering tour competitions, and on the other, the physical side of the sport, the fast individual competition emphasising problem solving. The two main directions of the separation was realised in 1970 when the Hungarian Orienteering Association became independent.

In orienteering, a world championship has been held since 1966.

The article presents the world competitions. Hungarian and international definitions of an orienteer and orienteering are covered, and the disciplines as well. Furthermore, the scientific and theoretical documents, magazines, publications and books of the sport is also mentioned by the author. Finally, we look towards the possible future of the sport.

Keywords: Orienteering, MTBO, SkiO, TrailO, IOF

BEVEZETÉS – A TÁJFUTÁS TÖRTÉNETÉRŐL DIÓHÉJBAN

A tájfutás skandináv eredetű sportág. Katonai járőrversenyeket a XIX. század közepétől rendeztek Svédországban, Norvégiában, melyeken a katonai tisztek és a katonák bizonyíthatták tájékozódási képességüket, kiképzésük eredményességét. A katonai kiképzés során már az 1870-es években kidolgozott módszertan mentén végeztek tájékozódási jellegű tevékenységet, melynek során a katonák ismerkedtek a térkép és tájoló kezelésével. Hamarosan azonban tömegeket hódított meg, és Bergenben 1897. május 13-án meg is rendeztek egy „tájfutó” versenyt, amelyben útvonal-választási lehetőségek voltak, de térkép nélkül. Ez az esemény a későbbi tájfutó versenyek ősenek tekinthető, nemcsak Norvégiában, hanem az egész világon. Ezt követte a többi, civilek részvételével megvalósu-

1. kép: PreO pálya - PreO course
(tájfutás.hu Fotó: Mihácz Zoltán)

ló skandináv tájékozódási verseny, de már térképpel: Oslóban 1898-ban, Stockholmban 1901-ben, Helsingforsban 1904-ben. Tájfutás a Skandináv országokban a téli és a nyári versenyszezon meghosszabbítása, illetve ezek kiegészítéseként fejlődött hihetetlen gyorsasággal. A mai erdei tájékozódási futásra hasonlított már ekkoriban is. (Kósa, 1966, Lorentzen, 1968) **(1. ábra)**

Szerző:
DR. KISS-GEOSITS BEATRIX
egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar,
Sporttudományi Intézet
9700 Szombathely,
Károlyi Gáspár tér 4.
kiss.geosits.beatrix@ppk.elte.hu
Kutatási terület:
egészség, lelki egészség, kiegészítés,
a mozgás mint gyógyszer

Szerző:
JUHÁSZ REBEKA
doktorandusz
ELTE PPK Neveléstudományi
Doktori Iskola
Sport- és Egészségnevelés
Program
Kutatási terület: egészség, lelki
egészség kérdései

Rovatvezető:
DR. NAGYVÁRADI KATALIN
egyetemi adjunktus
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar,
Sporttudományi Intézet
9700 Szombathely,
Károlyi Gáspár tér 4.
nagyvaradi.katalin@ppk.elte.hu
Főbb kutatási területei:
rekreáció, egészségfejlesztés,
gyógytestnevelés

Ország	Első tájfutó verseny
Norvégia	1897
Svédország	1901
Finnország	1904
Dánia	1906
Magyarország	1925
Észtország	1926
Svájc	1933
Csehszlovákia	1933

1. ábra: Az első tájfutó versenyek időpontja – The date of the first orienteering competitions – (Saját készítés)

A versenyző tömegek, a versenyrendszer egységesítésének igényére 1961. május 21-én a dániai Koppenhágában tartott nemzetközi kongresszuson alakult meg a Nemzetközi Tájfutó Szövetség (*International Orienteering Federation – IOF*).

2. ábra: IOF első, 1991-ig használt LOGO-ja – The first LOGO of IOF, used until 1991 – (IOF, 2022)

A 10 alapító tag Bulgária, Csehszlovákia, Dánia, a Német Szövetségi Köztársaság, Finnország, a Német Demokratikus Köztársaság, Magyarország, Norvégia, Svédország és Svájc volt. (2. ábra)

A Nemzetközi Tájékozódási Futó Szövetségnek négy hivatalos tájékozódási

3. ábra: IOF jelenlegi szimbóluma – Current symbol of IOF

ága van: tájfutás, MTBO – kerékpáros tájékozódás, SkiO és TrailO – ahol mozgássérültekkel együtt versenyeznek ép társaik. A Nemzetközi Tájfutó Szövetséget 1977-ben ismerte el a Nemzetközi Olimpiai Bizottság. (3. ábra)

Ismeretes, hogy az első tájfutó és sítájfutó versenyeket már az 1890-es években megrendezték. A kerékpáros tereptájékozódásról már 1940-es évektől olvashatunk Svédországban a TrailO meglehetősen újabb formája a tájékozódási sportoknak. Mégis onnan válik egy szakág hivatalossá, ahonnan a világversenyeket jegyzik, amikortól rendszeressé válnak ezek a versenyfajták. (Lorentzen, 1968) (2. kép)

2. kép: 1964-ben készült fotózott norvég tájfutó térkép – Norwegian orienteering map photographed in 1964 (Forrás: Lorentzen, 1968)

A TÁJFUTÁS MAGYARORSZÁGI TÖRTÉNETE

Magyarországon 1925. január 11-én megtartották a világon az első Skandinávián kívüli tájékozódási versenyt, amit további kettő követett. A tájfutást a verseny kezdeményezője, Ripszám Henrik – aki festőművész és atléta is volt –, Svédországban ismerte meg, akkor, amikor az orosz hadifogságból Skandinávián keresztül érkezett haza (Hegedűs, 2016). Az első verseny a hüvösvölgyi „Balázs kocsmától” indult, és ide ért vissza. Ekkor más sportágak versenyzői (atléták, sífutók, turisták, birkózók, tornászok, sziklamászók, evezősök) mérték össze erejüket. A népszerűségét mutatja, hogy a Nemzeti Sport már másnap tudósított az első tájékozódási versenyéről. (4. ábra)

4. ábra: Az első magyar tájfutó verseny sajtómegjelenése – Press release of the first Hungarian orienteering competition (huszadik-szazad.hu)

Ripszám Henrik emlékét idehaza leginkább a tájfutók őrizték meg: többféle emlékversenyt tartottak ezen a néven, közülük legismertebb az 1995 óta megrendezésre kerülő hegyifutás, amelyet sokáig az 1925-ös első verseny nyomvonalán rendeztek. Az 1925-ben tartott második

versenyéhez hasonló pályán, korabeli térképen 1995-óta minden év januárjában megrendezik a Ripszám Henrik tájfutó emlékversenyt. (Hegedűs, 2016) (3. kép)

3. kép: A 2000-es jubileumi Ripszám emlékversenyt térképe, lényegében az első verseny ellenőrző pontjaival. Alaptérkép az Állami Térképészet Budapest térképe, kb. 1930-ból. – Map of the 2000 jubilee Ripszám commemorative competition, essentially with the control points of the first competition. Basic map Budapest map of the State Cartography, approx. from 1930. (Forrás: Hegedűs, 2016)

A verseny útvonala a következő volt: Balázs vendéglő – Fazekas-hegy – a budakeszi Erzsébet Szanatórium – János-hegyi kilátó – Balázs vendéglő. A mintegy 9 km hosszú versenyt Belloni Gyula nyerte. A verseny a tudósítások szerint egy ifj. Ripszám Henrik rajzolta térképvezérléssel zajlott (a korabeli újságok szerint – egy praktikus kirajzolt térképpel), az útvonalat Reich Andor tervezte (Bárány, 1973).

További két ilyen tájékozódási – atlétikai rendezvényről vannak feljegyzések, majd ifj. Ripszám Henrik külföldre távozott, és ezzel a hasonló események szervezése egy kis időre abbamaradt.

A magyarországi tájfutás következő indulására 1934-ig kellett várni. Ekkor kezdtek el a magyar turisták tájékozódási versenyeket rendezni. A kezdetek Berend Ottó és egyesülete, a Duna Sport Club (DSC) nevéhez fűződnek. Az első egyesületen belüli háziversenyt 1934. március 22-én, az első országos tájékozódási csapatversenyt 1934. április 14-én rendezte meg a DSC, mindkettőt Budakeszi környékén. Az országos verseny útvonala Budakeszi – Hosszútöltés – Tóth György-hegy – Erzsébet-major – Hosszúhajtás – Budakeszi volt. A versenyen 8 öttagú csapat vett részt. Ezek igazi turistaversenyek voltak, térképeik a kor turistatérképei közül kerültek ki. A háziverseny során bekövetkezett nem várt fejlemény miatt – miszerint

mindenkiben biztosítva akarván a standard időn belül való beérkezést, a biztonság kedvéért futott az állomásig, illetve a célig – bevezették a sietés büntetését, ami egészen 1956-ig tartotta magát a később létrehozott szabályzatokban. Ennek indoka a következő volt: ezen gyakorlatnál nem a gyorsaságra, hanem elsősorban a helyes és biztonságos tájékozódásra, valamint a helyes túratempóra fektetjük a hangsúlyt, ezt biztosítandó, az előírt standard időktől való minden eltérés büntetőpontot von maga után. A teljesítményeket bonyolult táblázatok segítségével értékelték ki, amiben minden turistaszempontból fontos részletet pontosztak (*elsősegély-ismeretek stb.*) (Bárány, 1973).

A DSC 1938. március 13-án Dobogókőn, majd 1939. április 2-án Magyarokút környékén ismét nagy sikerű országos csapatversenyt rendezett 19, illetve 16 csapat részvételével. A térképek ebben az esetben is az ún. angyalos turistatérképek voltak 1:50 000-es méretarányban 20 m-es alapszintközzel. A közvetlenül a háború előtti években a turistaszövetségben ideológiai csatározások kezdődtek, minek következtében a DSC visszavonult a terepgyakorlatok rendezésétől. A háború alatt a szövetség a gyakorlatok honvédelmi jelentőségét hangsúlyozta, és a leventemozgalom és a katonaság bevonásával rendezett versenyeket. 1944. szeptember 5-én elfogadták a terepgyakorlatok szabályzatát, azonban annak gyakorlati kipróbálását az időközben egyre súlyosabbá váló hadi helyzet megghiúsította (Vereszki, 2001).

A sportág fejlődésében a második világháború utáni időszak komoly nehézségeket jelentett. Mivel az akkori vezetők a térképeket (*turista-, sport- és minden egyéb speciális térképet*) államtitokként kezelték. Ennek megfelelően csak a Honvédelmi Minisztériumnak volt joga és lehetősége használni az addig elkészült térképállományt. Továbbá a térkép készítése és sokszorosítása is szigorúan tilos volt Magyarországon. A térképek használata jelentős akadályokba ütközött, így a sportág fejlődése akadozott (Vereszki, 2001).

Az is látható, az „orienteering” Magyarországon két határozott fejlődési irányt vett. Egyrészt a Ripszám Henrik által képviselt dinamikus, gyorsaságra épülő futás közben végrehajtott tájékozdási feladatokra fókuszált, mely a sportág fizikai oldalát, a gyors feladatmegoldást is fejlesztette. A másik irány a tájékozdási feladatok megoldására fektette a hangsúlyt, ez vezetett a mai túraversenyekig. A két fő irány szétválása a Magyar Tájékozdási Futó Szövetség 1970-ben önállóvá válásával valósult meg, formálisan is. Az MTFFSZ kilépett a természetbarátok akkor már szorongatónak érzett kötelékeiből.

A Magyar Tájékozdási Futó Szövetség, szakszövetség. Az MTFFSZ a 2004. évi I. törvény (*Sporttörvény*) alapján működik, a Fővárosi Törvényszéken bejegyzett országos sportági szakszövetség, társadalmi szervezet. Felügyeletét a Fővárosi Főügyészség látja el. Tagja a Nemzeti Versenysport Szövetségnek (NVSZ). Országos, szakmai feladatokat lát el, kizárólagosan képviseli és működteti a tájékozdási futó sportágot Magyarországon, és képviseli mindenhol a világban. Az MTFFSZ legfelső döntéshozó szerve az évente összeülő, a tagszervezetek képviselőiből álló Közgyűlés. A Közgyűlés fogadja el az Alapszabályt, az éves munkáról szóló beszámolókat, határozza meg a legfontosabb feladatokat és az éves költségvetést.

Két közgyűlés között a Szövetséget a Közgyűlés által választott elnökség irányítja. Az elnökség az Alapszabály és a többi szabályzat szerint szervezi, irányítja a sportág életét. A törvények és az Alapszabály betartását a Közgyűlés által választott Felügyelő Bizottság ellenőrzi. Az elnökség munkáját az általa megbízott, egy-egy szakterületért felelős bizottságok segítik. A bizottságokban az adott terület legjobb szakemberei társadalmi munkában dolgoznak a sportágért. A tagszervezetek közötti megyei, ill. regionális szintű egyeztetéseket megyei koordinátorok segítik.

Az MTFFSZ a 10-től 85 évesig terjedő korosztályban, a nem versenyszerűen tájfutókkal együtt több mint 3000 sportoló rendszeres versenyzését biztosítja szervezett keretek között. A tájfutás elsősorban családok sportja, ahol férfiak, nők, gyerekek és idősebbek együtt tudnak sportolni az egészséges környezetben, a szabad levegőn. A szövetség a világversenyeken Magyarország magas szintű képviseletére válogatottnak működtet (MTFFSZ, 2022).

SZAKÁGAK, VERSENYFORMÁK

„A tájfutás egy állóképességi sport, amely jelentős mentális képességeket foglal magában. Nincs kijelölt útvonal – a tájfutónak futás közben térképpel és iránytűvel kell navigálnia. A térkép részletes információkat ad a terepről, például dombokról, talajfelszínről, akadályokról stb. Ahhoz, hogy a sportoló sikeres legyen a tájfutásban, kiváló térképolvadási készségre, abszolút koncentrációra és arra van szüksége, hogy nagy sebességgel futva gyorsan meghozza a legjobb útvonalválasztás döntését. A tájfutók egyenetlen talajon, teljesen ismeretlen erdei terepen vagy durva nyílt dombokon futnak – a szó valódi értelmében „cross country” sportág. Ezért jelentős fizikai erőre és mozgékonyaságra van szükség. Tájfutó versenyszámok széles skáláját kínálják: egyéni

versenyek és váltók, ultrarövid parkos versenyek és hegyi maratoni versenyek. A fejlámpa segítségével végzett éjszakai tájékozódás is népszerű tájfutási forma. A tájfutás egy olcsó sportág, amely mindkét nemnek és minden korosztálynak megfelelő.” (IOF, 2021)

A speciális ruházaton kívül tájolóra (laptájoló, vagy ujjtájoló) van szüksége a versenyzőnek, továbbá kartonra, vagy ellenőrző kártyára, amellyel bizonyíthatja, hogy az összes ellenőrző pontot a megfelelő sorrendben érintette. A térképet a versenyző a rajt pillanatában kapja meg, a kategóriájának megfelelő pálya felülnyomásával. A speciális tájfutó térképet úgy tervezték meg, hogy részletes információkat adjon a terepről – dombokról, talajfelszínről, és olyan objektumokról, mint a sziklák, vagy akár az ember alkotta tárgyak.

SÍTÁJFUTÁS – SKIO

A sítájfutás állóképességi téli sport, amely a tájékozódást és a sífutást ötvözi egyenetlen és ismeretlen terepen, előkészített sífutópályákon. A sítájfutó egyesíti a nagy fizikai állóképességet és erőt, a kiváló technikai síkészségeket és a legjobb útvonalak kiválasztásának képességét.

A sítájfutó rendezvények célja a sportolók fizikai erejének és tájékozdó képességének próbája. A sítájfutók a térkép segítségével navigálnak a sípályák sűrű hálózatában, és megfelelő sorrendben keresik fel az ellenőrző pontokat. Az útvonalválasztás a sípályák minősége, a meredekség és a távolság alapján történik, amelyek mindegyike leolvasható a térképről.

A sítájfutás szellemileg és fizikailag is kihívást jelent. A sportág megköveteli és

4. kép: Sítájfutó verseny közben – Cross-country skier during competition (tájfutas.hu Foto: Donatas Lazauskas)

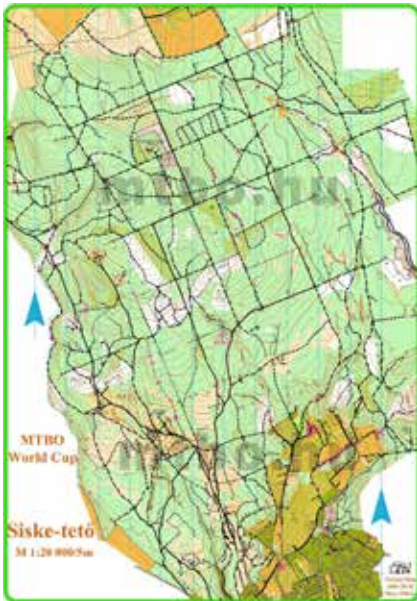
5. kép: Sítájfutó térkép – Cross-country map (tájfutas.hu)

fejleszti a sifutó fizikai képességei mellett a matematikai és térbeli képességeket, a rövid távú memóriát és egyéb mentális képességeket is. A sifutáshoz képest a sí-tájéfutók gyorsabbak a technikailag nehéz, keskeny lágy pályákon. A sportolóknak térképet kell olvasniuk, és több száz útvonalat kell választaniuk egy pályán, miközben teljes sebességgel síelnek.

MTBO

Tájékozódási kerékpározás – MTBO

A tájékozódási kerékpározás egy állóképességi sport, amely vonzza a tájfutás és a mountain bike szerelmeseit egyaránt. A legfontosabb tájékozódási képességek az útvonalválasztás és a térképmemória. **(6. kép)**

6. kép: Tájkerékpáros térkép – Mountain bike map (mtbo.hu)

A rendkívül jó kerékpárkezelés és a meredek lejtőkkel való megbirkózás mind felfelé, mind lefelé elengedhetetlen egy csúcsportoló számára. Környezetvédelmi óvintézkedésként a versenyzők általában nem hagyhatják el az utakat és pályákat, bár ez kivételesen megengedhető néhány országban. A tájékozódási kerékpározás a Nemzetközi Tájéfutó Szövetség által kezelt tájfutó szakágak közül az egyik újabb **(7. kép)**. Az 1980-as évek végén kezdődött klubszinten olyan országokban, ahol a hegyi kerékpározás népszerű szabadterei sport

7. kép: MTBO versenyző – MTBO competitor (mtbo.hu Fotó: ismeretlen)

volt. Minden évben megrendezik a tájékozódási kerékpáros világbajnokságot, amelyen mintegy 25 nemzeti csapat vesz részt. Speciális felszerelések az MTBO-hoz, a sisak, a kerékpárra szerelhető térképtartó (*ebbe helyezik el a rajt pillanatában a speciális versenytérképet*), a versenyző kezén, ujján elhelyezkedő tájoló.

Precíziós tájékozódás – TrailO

A precíziós tájékozódás egy tájfutó szakág, melynek középpontjában a térképolvasás áll természetes és városi terepen **(1. kép)**. A diszciplínát úgy fejlesztették ki, hogy mindenkinek, beleértve a mozgáskorlátozottakat is, esélye legyen egy tartalmas tájfutó versenyen való egyenlő részvételre. Kézi vagy elektromos kerekesszékek, járást segítő egyéb eszközök, segítő személyek stb. használata/bevonása megengedett, ha a mozgáshoz szükséges. A mozgási sebesség nem releváns a verseny szempontjából.

A kihívás az, hogy a térkép által megadott információk alapján azonosítsuk a megfelelő ellenőrzőbóját. Ez távolról és többnyire útról vagy ösvényről történik, amely lehetővé teszi a mozgásukban korlátozott személyek számára a részvételt. Az ellenőrző pontok helyes azonosításának bizonyítása nem igényel kézügyességet, így a súlyosan mozgáskorlátozottak is egyenlő eséllyel versenyezhetnek. A legtöbb TrailO versenynek van Open kategóriája és Para kategóriája, az O kategória mindenki számára nyitott, a P kategória pedig a mozgáskorlátozottság miatt funkcionálisan hátrányos helyzetű sportolók számára készült, akik ezért nem vehetnek részt észszerűen egyenlő feltételekkel.

A TrailO-ban két egyéni versenyforma van: PreO és Tempo, plusz egy csapatverseny, a váltó. A PreO-ban számos pontot kell azonosítania egy pályán, ahol az egyetlen korlátozás az, hogy a megengedett úton maradjon a versenyző, és ne használjon több időt a meghatározott maximális időnél **(8. kép)**. A Tempo-ban egy széken ülve kell a lehető legrövidebb idő alatt megoldani a tájékozódási feladatokat, tehát gyorsan kell gondolkodni. A Tempo-nak van egy virtuális verziója is, az E-Tempo, amelyet saját számítógépéről is megtehet a versenyző (*ez a koronavírus-járvány idején alakult ki, amikor*

az utazások, a szabad mozgás korlátozva volt). Jelenleg már nemzeti bajnokságok is vannak E-Tempo formában is. **(9. kép)**

8. kép: PreO versenyző – PreO competitor (tajfutas.hu Foto:Orienteering Piné)

9. kép: PreO térkép – PreO map (tajfutas.hu/trail orienteering)

TÁJFUTÓ ESEMÉNYEK/ VILÁGVERSENYEK RENDSZERE

Az éves nemzetközi bajnokságok közé tartozik a tájfutó világbajnokság, a junior tájfutó világbajnokság és a master világbajnokság. Az IOF évente rendez világbajnokságokat. A nemzetközi eseménynaptár több mint 100 világranglista eseményt tartalmaz éves bontásban. A regionális bajnokságok hat IOF régióból ötben zajlanak: Európában, Ázsiában, Észak-Amerikában, Dél-Amerikában és Óceániában.

A tájfutás olyan multisport játékok része, mint a The World Games és a World Masters Games. A FISU minden második évben egyetemi tájfutó világbajnokságot és egyetemi sítájfutó világbajnokságot rendez. A CISM évente rendez katonai tájfutó világbajnokságot, és a sítájfutás a CISM Winter Military World Games része.

Tájfutásban 1966-tól rendeznek világbajnokságot. Eleinte kétfévente rendezték meg, a páros években, majd a páratlan években. 2004-től minden évben rendeznek Tájfutó VB-t (*WOC*). 2020-ra tervezten különvált az erdei világbajnokság – hosszútáv, középtáv, férfi és női váltó versenyekkel, – a sprint világbajnokságtól. A sprint VB megrendezése hasonlóan 3 versenyszámot igényelt az egyéni sprint és a sprint vegyesváltó mellé, a sprint VB-re 2015-től nemzetközi szinten kifejlesztettek egy új versenyformát – a knock-out-sprint számot, mely percenkénti indításos

selejtező futamból és tömegrajtos indításos, kieséses elődöntőből, középdöntőből és döntőből áll. (A koronavírus-járvány miatt a 2020-ra tervezett sprint VB-t 2022-ben lehetett megrendezni.) Így 2021-ig bezáróan vegyes tájfutó világbajnokságok voltak (erdei és sprint számokkal).

Sítájfutó világbajnokságot 1975-től rendeznek két évente. TrailO világbajnokságot 2004-től minden évben, MTBO világbajnokságot pedig 2002-től rendez az IOF minden évben.

World Orienteering Championships	
2022	1. sprint VB – Vejle-Frederica, Denmark
2021	Doksy, Czech Republic
2020	Doksy, Czech Republic – ELMARADT
2019	Ostfold, Norway
2018	Riga, Latvia
2017	Tartu, Estonia
2016	Strömstad-Tanum, Sweden
2015	Inverness, Scotland, Great Britain
2014	Trentino-Veneto, Italy
2013	Vuokatti, Finland
2012	Lausanne, Switzerland
2011	Savoie, France
2010	Trondheim, Norway
2009	Miskolc, Hungary
2008	Olomouc, Czech Republic
2007	Kiev, Ukraine
2006	Århus, Denmark
2005	Aichi, Japan
2004	Västerås, Sweden
2003	Rapperswil/Jona, Switzerland
2001	Tampere, Finland
1999	Inverness, Scotland, Great Britain
1997	Grimstad, Norway
1995	Detmold, Germany
1993	West Point, United States
1991	Marianske Lazne, Czechoslovakia
1989	Skövde, Sweden
1987	Gerardmer, France
1985	Bendigo, Australia
1983	Zalaegerszeg, Hungary
1981	Thun, Switzerland
1979	Tampere, Finland
1978	Kongsberg, Norway
1976	Aviemore, Great Britain
1984	Viborg, Denmark
1972	Staré Splavy, Czechoslovakia
1970	Friedrichroda, Federal Republic of Germany
1968	Linköping, Sweden
1966	Fiskars, Finland

5. ábra: Tájfutó világbajnokságok időpontjai és helyszínei – Dates and locations of orienteering world championships (Saját készítésű táblázat)

TÁJFUTÁS – TÁJFUTÓ DEFINÍCIÓJA

Nézzük meg, mit gondolnak, mit tartanak a tájfutásról a nemzetközi és hazai szervezetek szakértői, a tudomány embelei és a sportolók, továbbá a laikusok.

A következőben a tájfutás definícióját járjuk körül, elsőként a Mozgásvilág.hu portál Futás lexikonjából idézve a tájfutó kifejezést, milyennek látják a tájékozdási futást a futás szakértői: „A tájfutó a terepfutó azon különleges fajtája, aki nem szalagok, hanem furcsa színű térképek (és iránytű/tájéoló) alapján tájékozdik, és gyakran bukkan fel a bozót sűrűjéből; állóképessége nagyjából háromszor olyan jó, mint egy terepfutóé, ugyanez elmondható a memóriájáról és egyéb kognitív funkcióiról is, marketingje azonban fordítottan aránylik ezen képességeihez.” (Mozgásvilág.hu)

Ez a megfogalmazás jól mutatja be, hogy hol is helyezkedik el a tájfutás a többi futósporthoz képest. Ennek okaként egyértelműen az ismeretlenséget, marketing hiányát hozza fel a szerző.

A Magyar Tájékozdási Futó Szövetség meghatározása a sportág iránt érdeklődőknek készült: „A tájfutás nem a szép tájról kapta a nevét, ahol a versenyzők futnak. A tájfutásban a tájékozdás a lényeg térképpel és tájolóval, az útvonal szabad megválasztása az ellenőrző pontok között, és a választott útvonal hibátlan teljesítése. És természetesen a futás: erdőben, mezőn, bozotosban, tisztáson, hegyen, és egyre gyakrabban a városokban is. A tájfutás – vagy hivatalosabban a tájékozdási futás – az a sport, amihez erőnlét kell, mert hegyi terepen, utakról letérve futni embert próbáló. Az a sport, amihez szellemi koncentráció kell, mert a térkép alapján kell gyorsan tájékozódva megtalálni a pontokat, amelyek kiadják a pályát. A jó tájfutónak mind fizikailag, mind mentálisan magas teljesítményt kell nyújtania. A tájfutás ugyanakkor egy játék, kaland, amihez nem kellenek bonyolult eszközök, csak egy térkép és egy tájoló, amelyek segítségével a kikapcsolódás különleges formáját adja a XXI. század emberének: sport közben visszavezeti a természetbe, az egészséges környezetbe, miközben fejleszti a problémamegoldó és döntési képességét.” (MTFSZ, 2022)

A Wikipédia – mondhatjuk, hogy a XXI. századi népi nyelv, hiszen a szabadon készített, esetleg írott vagy íratlan formában megfogalmazott ismereteket próbálja rendezni. Ezért érdekes szempont a köznyelv általi tájékozdási futás definícióját is idevenni:

„A tájfutás szó a tájékozdási futás rövidült alakja. A tájfutás a tájékozdási

sportok egyike, egy olyan, atlétikai jellegű futósporthoz, ahol a versenyzők térkép és tájoló segítségével a térképen feltüntetett ellenőrző pontokkal kijelölt pályán, a pontokat többnyire előírt sorrendben érintve, a legrövidebb idő alatt kell végigfutni. A versenyző az ellenőrző pontok között maga választja meg az útvonalát.” (Wikipédia szabad enciklopédia).

„A lelki tényezők által meghatározott döntések eredményeképpen a futó végül is a tájékozdási és futó képességeinek összehangolásával alkalmazkodik a mindig változó szituációhoz, és arra törekszik, hogy a lehető leggyorsabban, de minimális hibával teljesítse a pályát. Egyidejűleg gyorsan és pontosan. Ezek az egymásnak ellentmondó tényezők csábítják a »tájfutással megfertőzötteket« újabb és újabb próbatételre.” (Dosek, 1998 88. o.)

KIADVÁNYOK – MAGAZINOK ÉS A TUDOMÁNY A TÁJFUTÁS SPORTÁG TÁMOGATÁSÁRA

A magyar szakirodalom, mely az évtizedek során megjelent, rendszerezésre került a tájfutók lelkesedéséből kifolyólag. Több szakmai folyóirat is foglalkozott a tájfutással, tájékozdási futással. Olvashatunk cikkeket a Sport és testnevelés (1951–1952–1953–1954–1955) című folyóiratban a kezdeti időkről. A Természetjárás (1955–1956–1957–1958–1959–1960), a Turista (1961–1962–1963–1964–1965–1966–1967–1968–1969–1970) és a Természetbarát híradó (1964–69) folyóiratok, rendszeresen közöltek cikkeket a tájékozdás ezen formájáról egészen addig, amíg az IOF és az MTFSZ meg nem alakult. A két sportág különválásával a sajtó és a szaklapok is különváltak. Első önálló szakfolyóirati próbálkozások voltak a tájfutás vezetői részéről: A tájékozdás sportja (1960–62), Iránytű, a Veszprém megyei TFSZ körlevele (1970–1977), Észak-pesti TFSZ tájékoztató, 1972-ben. Rendszeresen jelent meg majdnem 20 éven keresztül, a rendszerváltásig a BTF SZ tájékoztató (1970–1989). Egyedüli, egyszeri megjelenéssel bírt a Tájfutó, a Junior SE kiadványa, 1992-ben. A tájfutás sportág szakmai, információs felzárkózás, a tájékoztató és a módszertani fejlődés útját három ikonikus kiadvány jelentette, és jelenti a mai napig is: TÁJOLÓ, a BTF SZ lapja, amely 1983–2016 között jelent meg, TÁJFUTÁS, az MTF SZ lapja 1970–2004 között volt olvasható és a Szélrózsza évkönyvek 1972–1995-i időszakban, és 2017-től napjainkig.

Érdekes, hogy 1972 és 1984 között könyvsorozat is megjelent a tájfutásról, oktatás módszertan, edzéselmélet és ver-

senyrendezés technikai kérdéseit körüljárva, Tájékozódási futás kiskönyvtára (1–9. kötet) címmel. A Magyarországon megjelent tájfutáshoz köthető szakkönyvek/szakirodalmak, módszertani kiadványok és térképek elérhetőek digitális formában az MTFSZ honlapján és a tájfutó sportolók, szakemberek önkéntes és társadalmi összefogásából összegyűjtve a <http://lazarus.elte.hu/tajfutas/magyar/szakirodalom.htm> címen.

A Nemzetközi Tájfutó Szövetség (IOF) két fontos szakmai kiadvánnyal büszkélkedhet, egyrészt az információt, tájékoztatást szem előtt tartó Orienteering Worlds újság, mely 2005-től napjainkig kiadásra kerül évente egy lapszámmal.

Továbbá a Scientific Journal of Orienteering szaklap, amely 1985–2014 között évi két számmal jelent meg. Ez a tájfutó Tudományos Folyóirat (*Scientific Journal of Orienteering*) áttekintést ad arról, hogy mi folyik a tájfutásban, milyen fejlődési tendenciák vannak. A folyóirat a sportág minden lehetséges területét lefedi: Sportpszichológia, Sporttudományok, Sport-

orvostan, Sportoktatás, Sportortopédia, Térképészet és még sok más téma.

És egy érdekesség: A 2014-es tematikus lapszám – mely a térképészeti technikai kérdéseit járja körbe – vendég szerkesztője Zentai László volt, az ELTE jelenlegi rektorhelyettese, az IOF elnökségi tagja, térképbizottságának vezetője. **(6. ábra)**

MERRE TOVÁBB, TÁJÉKOZÓDÁSI FUTÁS?

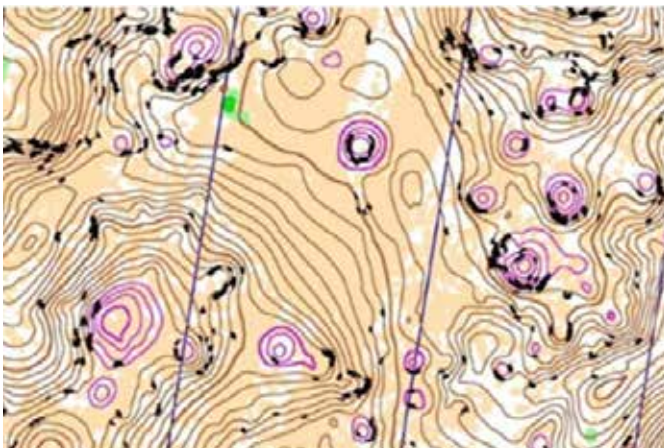
A természetben üzhető sportok, így a tájfutás és szakágai is szinte bárki számára elérhetőek. Ideális sport lehet a rekreálódásra. De akár rekreációs sportággént is választható. A tájékozódási futásba 10 éves kortól akár 95 éves korig be lehet kapcsolódni, versenyeken részt lehet venni. A fizikai fitness mellett a kognitív funkciók megtartására is rendkívül pozitív hatással van idős korban. Gondoljuk csak el, azt a szenior II. versenyzőt, aki elmúlt 65 éves, vagy akár 90 év feletti, és

az erdőben tájékozódási feladatokat végez, nem téved el idegen helyszíneken, új környezetben, milyen szellemi frissesség jellemzi az egyént. Az idős kori leépülés prevenciójára egy rendkívül hatásos és izgalmas, élményekkel teli lehetőséget jelent a tájfutás.

A gyerekekhez az iskolai testnevelés által lehet eljutni. A tájfutás nem igényel eszközöket, infrastruktúrát, hiszen a tájfutó sportszarnoka a természet maga, legyen az iskolaudvar, település, park, vagy akár erdő, mező...

A tájfutó versenyeken, több napos kupákon akár az egész család együtt tud versenyezni a szabadban. Hiszen a kategóriák száma lehetővé teszi a korosztálynak megfelelő választást, továbbá a nehézségi fokozatok választásával akár egy kezdő, tájfutással ismerkedő versenyző, de akár egy világbajnoki felkészülés folyamatában lévő élsportoló is megtalálja a szintjéhez passzoló nehézségi fokozatokat (Dosek, 1997).

Jó sport a tájfutás! Kár, hogy kevesen ismerik...

6. ábra: Automatikusán létrehozott O-térkép és a megfelelő O-térkép a Krumperk közelében található karsztos erdőterületről – Automatically created O-map and corresponding O-map of karstic forest area Krumperk near Domžale (Scientific journal of orienteering 2014. 6. o)

IRODALOMJEGYZÉK

Bárány László (1973): A tájékozódási futás magyarországi története 1934–1972 (kézirat)

Dosek Ágoston (szerk.) (1997): Erdők, hegyek sportjai, MTFSZ

Fekete Jenő (1985): Tájfutó technikai ABC – magánkiadás

Hegedüs Ábel (szerk.) (2016): Ripszám Henrik és a magyar tájfutás kezdetei 1925–1948 A magyar tájfutás története Első kötet Kiadja a Magyar Tájékozódási Futó Szövetség megbízásából és támogatásával az Ábel Térképészeti Kft. Budapest

<http://www.huszadikszazad.hu/1925-januar/sport/az-elso-magyar-terepfutoverseny>, 1925-ös első magyar tájfutó verseny alkalmából íródott.

<http://lazarus.elte.hu/tajfutas/magyar/szakirodalom.htm>

<https://old.orienteering.sport/about-orienteering/> (IOF 2021-ig)

<https://www.tajfutas.hu/mtfsz>

<https://orienteering.sport/iof/communication/publications/orienteering-world/> (IOF 2022)

<https://www.mozgasvilag.hu/futas/hirek/futo-ertel-mezo-keziszotar>

<https://www.tajfutas.hu/tajfutas/szakagak>

<https://www.tajfutas.hu/tajfutas/szoszedet>

<https://www.tajfutas.hu/tajfutas/tortenet>

Kósa Csaba (1966): A tájékozódási sport története (kézirat)

Lorentzen Willy (1968): A tájékozódási edzés könyve (fordítás), Norvég Tájékozódási Szövetség

Scientific Journal of Orienteering, volume 19, issue 1, 2014.

www.orienteering.org/SciJO/SciJhome.htm

Vereszkai Tibor (2001): A tájékozódási futó térképek története ELTE TTK Térképész Diplomamunka